

Pomenki

o slovenskem pisanju.

V.

U. Malikovavci so se latinski imenovali pagani, in malikovavstvo se je zvalo paganismus. Kakor pogani, poganstvo pišejo eni tudi molikovavci, molikovavstvo — ali po istem pravilu?

T. Malik je gr. lat. *idolum* (*ἰδωλον*, Götze, Götzenbild), malikovavec je idololatra in malikovavstvo idololatria; v njih slovanskih: krivi bog, lažni božek, idol, kumir, balvan i. t. d.

U. Ali drugi Slovani nimajo naše besede? Jeli že spet tuja?

T. „Hoc germ. est originis“ — piše Miklosič.

U. Ki vrabec! Kakor jeseni iz germa, kadar se potrese, vrabci — tako letijo iz njegovega germ. — a besede tujke sim ter tje po slovarju! Ali mi znaš kaj več povedati o tej besedi?

T. Razlagali so jo eni a) iz moliti, češ, neznabogi (Heiden), ki ne poznajo pravega Boga, molijo stvari, krive bogove, ter jih po božje čestijo, in le-ti pisarijo po tem molik, molikovati, molikovavec.

U. Vodnik piše tudi tako; ali ni to razlaganje dobro in ovo pisanje pravo?

T. Molik, čes. modla (das Idol o. Götzenbild, st. das Modell), modlař (der Götzendiener, Abgötter), je po Jungmanu iz lat. modulus.

U. Sej pravi Čeh modliti (slov. prositi) in modliti se (slov. moliti), kakor kridlo, šidlo, pisadlo nam. slovenskega krilo, šilo, pisalo i. t. d. Čemu toraj razlagati iz latinščine!

T. Drugi razlagajo ime malik b) iz mali, mali bog (lar, Hausgötze), in Jarnik piše malik- malič (kleiner Abgott), maljčik (homunculus, infantulus), slov. mali, malič, maličko, parvus, parvulus; čes. malík, maliček — mališek, rus. maloj, maljčik v tistem pomenu.

U. Ali ne popisuje po teh mislih sv. pismo malikovavstva in njegovega začetja (cf. Modr. 14, 15.)? Tudi česko-slovenska pesmica poje: Kar je malo — Res je zalo — Res je ljubo i. t. d.

T. Spet drugi likajo besedo malik c) iz gotovskega man-lik (manleik-lih), svn. manalikho t. j. človeku podoben,

ker so bogove ali malike delali si po človeški podobi (cf. Modr. 13, 13).

U. Ali je to Miklosičev germ.?

T. Miklosič piše d) k besedici stsl. mal' (parvus, pauci): nsl. mali, nota malik (mal'k malika) statua meg. idolum meg. malus genius lex. hišni malik lar lex. echo; malik leti oberkr. malikova služba trub. malikovati trub. croat. malik, maličac, maličić spirito folletto Veglia glasn. 1860. II, 8: hoc germ. est originis cf. ags. mael signum, imago ztschr. 7, 225. Pott. 2. I. 293.

U. To je previsoka nemščina! Iz nemškega Mal t. j. Denkmal (Bild, Figur, Zeichen) je slovenski malik, malikovati, malikovavec? Zakaj pa ne pravimo po tem malovati, malovec?

T. I meni se to čudno zdí. Malik je v slov. edina beseda na ik-ika (cf. molek — molka t. j. čislo, kronica, brojanice, Rosenkranz); *k* se vseskozi derži, torej gre k deblu; in kaj veljá, da je malik razlagati e) iz hebrejskega mlk — melek (malek, milko, molok-ch), kar pomeni gospod, vladar; sej so mislili neznabogi malike si gospode in vladarje svoje (cf. Modr. 13, 2. „rectores mundi“ in Mikl. bolvan'nik ἀρχων princeps, moloch).

U. Da se malik reče jek, odmev (echo), in da je po gorenjem Kranjskem v navadi, to vém. Ne sme se toraj pisati malnek (prim. „Malnek duhovnih vaj“ Dan. 1852).

T. Malik, maličac, maličić, v benetačkom narečji „spirito foletto“ in „malus genius“ se vjema, in o unem pravi Glasnikov dopisnik, da cekinov prinese, če se mu da dobrih jel!

VI.

U. Pustiva malikovavstvo, kakor so pustili Slovani poganstvo in malikovavstvo, in so sprejeli kristjanstvo in s kerščanstvom vred so še le dobili pravo pisanje. Preden govoriva o tem, pomeniva se o imenih kristijan — kristjan — kerstjan, kerščenik — kerščanski — kerščanstvo, in o njihovi različni pisavi.

T. Da razvidiš njihov pravi pomen, védi, kar nam kaže staroslovenski kr'st': a) χριστός in sicer a) Christus, β) christus ali unctus; b) βαπτιστής-σμός, to je a) Baptista, β) baptismus; c) σταυρός crux. To so pglavitni pomeni,

po katerih se dajo določiti vse te besede v kateri koli pisavi pri teh ali unih Slovanih. Da jih bolje spoznaš, razdrobiva si besedo in preiskujva jo po čerkah in zlogih kar po versti.

U. Bere se v slovanskih knjigah *Hrist* in *Krist* in od tod *hristijan* in *kristijan*, uno po gerski, to pa po latinski ali zahodnji šegi.

T. Krščanin — „tako sebe zovu Srbi zakona Rimskoga (jer oni mjesto Isus Hristos kažu Isu Krst), a one, koji su zakona Grčkoga, zovu hrišćanima (jer ovi govore Hristos)“ — piše Vuk Stefanović.

U. Zakaj pišemo zdaj *kristjan*, zdaj *kerstjan*, *kristjanstvo* pa *kerstjanstvo*?

T. Da se nam je i v *kristjan* ohranil iz gers., lat., nemškega, je gotovo. — V stsl. je *kr'st'*, torej polglasnik za *r*, ki ga pa v novosl., kakor v tisuč in tisuč besedah dèvamo za prvim koreninskim soglasnikom (p. poln, solnce, smert, berdo, berzda nam. stsl. pl'n, sl'nce, smr't, br'do, br'zda itd.), da pravimo *kerst* nam. *krest*, *kerstjan* n. *krestjan*. V českem je še v rabi oblika *křest'an*, mn. *křest'ane*, stč. *křestěné* kakor v srn. *kerstene*, *christen* t. j. *krestiti* (*baptizare*, *christianum facere*), in v rus. *krest*, *krestjanin* i. t. d.

U. V slovenskem pa nam nič več ne rabi ta oblika?

T. Nahaja se pač v brizinskih spominkih: l. 3. „i zue temu creztu“ (*kr'stu*) jure pro (Joanne) baptista accipimus, prout et aliae confessiones habent: quamquam Dalmatae nunc Christum ipsum vocent Kerst, et Isukerst, ut videbis ex speciminibus, ipsoque Nostro inferius. In l. 20. „creztu“ (*kr'stu*) vides hic usurpari alio sensu, i. e. baptismi aut fidei christianae, aut ipsius Christi, quod vidisti supra l. 3. usurpatum pro (Joanne) baptista (Kop. glag. cloz.). —

U. Ktero je bolje pisariti *kristijan*, *kristijanski* ali *kristjan*, *kristjanski*?

T. Staroslovenščini, kakor tudi sploh jugoslovanskim jezikom, se bolje podá perva pisava. Tudi v novoslovenščini pišejo mnogi *kristijan* po vsi pravici. Ker se pa končnica *an*, z vstavljenim soglasnikom *j*, ali prav za prav končnica *jan* brez težkote veže s samostavnikom *krist* - *kerst*, toraj nam je že tudi gotova pisava *kristjan*, *kristjanstvo*. Po navadni menjavi soglasnikov se nam je napravila oblika *kerščan*-

ski, kerščanstvo n. kerstjan-ski, kerstjanstvo (cf. mestjan — meščan, Korintjan — Korinčan).

U. Kerščenik je pa iz deležnika terpne dobe od glagola kerstiti — kerstien — kerščen, in od tod kerščenik (stsl. kr'štenik' christianus), kerščenica. Kako je vendar to, da po mestih deklam pravimo kerščenice — keršenice?

T. Kopitar piše nato: „Nota Russis dominis servos rusticos vocari krest'jane, itemque Carniolis servas (ancillas) kr'ščenice; nescias utrum a paganismi tempore, an quia sacerdotes plebem suam pro charissimis christianis salutent“ (glag. cloz.). In prijatelj njegov, serbski starina Vuk: „Kaluđerji (monachi) zovu svakoga čovjeka hrišćaninom (kad mu ne znadu imena), kao i ženu hrišćanicom ili hrišćankom“.

Šolsko blago.

Imé. Ti si Janez Gradnik; tako je tebi ime. Vsak ima dve imeni: kerstno ime in priimek. Kerstno ime je tisto, ki ga človeku dajo pri sv. kerstu, priimek pa je ime, ki ga ima njegova rodovina. Ktero kerstno ime, ktero rodovinsko ime ali priimek imaš ti? Dečki, imenujte mi 10 moških in več deklice, naštejte mi 10 ženskih kerstnih imen! Imenujte mi 10 rodovinskih imen ali primkov! Kedar imenujemo ime kakenga človeka, tudi precej mislimo na človeka, ki ima to ime. Ravno tako imajo tudi živali svoje imena. Kako pravimo tisti živali, ki laja? kako tisti, ki mijavka? kako tisti, ki je velika, ki ima rogé in nam daje mleka? — Imenujte mi več živali, ki imajo štiri noge, potem pa takih, ki imajo perute, da letajo i. t. d.! Imenujte mi več pticjih imen! Naštejte mi še kaj takih živali, ki nimajo štirih nog, pa tudi niso ptičji! — Ljudje in živali se lahko prostovoljno gibljejo, sopejo in potrebujejo živeža; za tega voljo pravimo, da živé ali da so žive, in njih imena so imena živočih stvari. — Stvarem pa, ki ne živé, ki niso žive, pravimo nežive, in njih imena so imena neživočih stvari. Imenujte več imen neživočih stvari! Kaj vidíte vse v šoli, v cerkvi, na vertu, na polji?

Narava in človek

v svoji pravi složnosti.

Spisal Živkov.

3.

Ozrimo se k dušnemu gospodstvu, ktero ima človek čez živali, ali ga utegne imeti. V tem okrožji je dokaj čudnega, skrivnega, sočutnega in posebnega, kar navadna pamet ne